

EVRENSEL Kitap
7 Mart 2008, Yıl: 3, Sayı: 25

anadolu mizahında 'bektaşi dedikleri'

Anadolu mizahı denince akla hemen Nasrettin Hoca, Keloglan, Karagöz ge-
tir. Halkın kendi içinden yaratılan bu kahramanların hikayeleriyle öykülerinde
siyasal, toplumsal, yassamsal ilişkilerle gelişmeler konusundaki duygulan, düşün-
celeri, tepkileri ifade etmiş bulur.
Bektaşi fikraları, halkın dinsel konular-
daki, yassamsal ilişkilerdeki duygulanıyla
düşüncelerinin, özellikle ötekilerde olduğu
gibi, hoşgörülerinin bir yansımasıdır.
Ben, bu yüzden "Bektaşi Dedikleri" ki-
tabı üstünde durmak istedim. Bektaşi Dedik-
leri, şifrelerle Bektaşi fikralarından oluşuyor.
Ama öncelikle fikraların şifrelerinden iki ünlü
sairimiz, Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şif-
reli anlatışları üstünde kısaca durmamız gerekir.

Oğuz Tansel'in şifri

Tansel'in şifri, özünde gerçekçi bir şifirdir.
Onun gerçekçiliğinde imgesel bir derinlikle yer-
gisel bir tepki gözlenir. Seçme şifrelerin yer al-
dığı "Mutluluk Peşinde" adlı kitabına Adnan Bin-
yazar "Üç Kanatlı Masal Kusu" başlığıyla yazdığı
önsozde onun şifri için bakın ne diyor:
"Halk bilgisiyle çağdaşlığı özümseyerek kendi
bilgiğini yaratmıştır. Özellikle şifrelerinde belirgin-
dir bu. Yüreği o çimen rengi halkçılıkla beslenirken
halkın gerçeklerini dile getirerek başlamıştır şifre.
Yalnızca kendi halkımızın değil, öbür halkların so-
runlarını da şifrele yansıtmıştır. Temelli olanla gün-
cellik bağlanırsın, bu gerçekçi vurgulayarak öne çı-
karmı. Yetiştirdiği yerlerdeki olağanüstü doğa zenginli-
ği şifrinin bezeli (beğenisi) olurken o zenginlik
içinde çağdaşlığın dışına düşmüş insanın evrensel
acıyı, onun yürüdüğü burka. Şifrelerinde yapmak
istediği, insanlığın, uygarlığın destanını yazmak
olmuştur. Zaman zaman izlenimlerinden de an-
latıldığı gibi yetiştirdiği kültürel ortam masalların,
söylencelerin, ağıtların yezdiği bir halklar
bilşkesidir. Uzun soluklu şifrele yönelmesin-
de bu birikimler de arınmadır."
İşte bu masal, söyleniş, ağıtlardaki halkçı
anlatımla dil onun şifre de bire bir yansımasıdır.

Metin Eloglu'nun şifri

Metin Eloglu'nun imge yüklü gerçekçi bir şifri
vardır. Yassamsal gerçekçilerle toplumsal gerçekle-
ri yersel bir bakış açısıyla ortaya koyar. Yassam-
sal ve toplumsal (siyasal, töresel, geleneksel) iliş-
kilerle gerçekçiler onun şifrinde alaysı bir anlatım-
la bütünleşir. Genelde gözlerini kendinden çok
çevresine, dış gerçeklere çeviren bir şifirdir.
Asım Bezirci, "Metin Eloglu-Edip Cansever" adlı
kitabında Eloglu için şunları söylüyor:
"Eloglu, kişiliğinin özgürlüğüne olumsuz, doğal
gelişimini kısıtlayan, engelleyen her şeyi kızar:
geleneklere, törelere, yasalara, kurallara, kalıp-
lara... Ve onları doğrudan besleyen bozuk düzene-
Sanıyorum ki Eloglu'nu çoğun bir başkaldırı, bir yenilikçi
olmaya götüren de bu uzlaşmaz öfkedir. Öyle zorlu bir öfkedir ki bu, taşkın-
laştığı zaman, mizahı alaya, eleştiriyi taşlamaya, başkaldırını saldırmaya, yenil-
gi şaşırıcılığa dönüştürülür. Kimi şifrelerde en alışılmadık, en yıkıcı, en ayıp
deyişlerin kullanılması hatta gerekirse, argo ve sövüye başvurulmasına bi-
le yol açar.
Öte yandan, aynı bir kişiliği sürdürme tutkusunu eskimiş ve kalıplaşmış
duyduğu tiksintiyle birleşince Eloglu'nu durmadan geliştirmeye, yenileştirmeye
ye iter".
Şifrelerinde halk dilinden, konuşma dilinden çokça yararlanmıştı. Buna
karşılık kendine özgü bir dili vardır. Asım Bezirci aynı kitapta bu konuda şöyle
diyor:
"Ödünsüzlük, kişiliğe düşkünlük, yalnızca yassayışında değil, şifrelerinde de
görülür. Söz gelimi neredeyse

Bektaşi Dedikleri

Halkın bağnazlığı, kör inançlara basakaldırısını simgeler
Bektaşi fikraları. Dinsel inançlardaki gelişmelerle
bakmamızı sağlar. Hoşgörü, Bektaşi fikralarının temel
özelliklerindedir. Buna göre, halkın çoğunluğu anlayışı
ve hoşgörülüdür. Yanlışlarını kabul ederek düzeltmeye
çalışır. Aklin ve sağduyununun gerçekçi ortaya çıkarmaya
olanak sağladığını bilir.
Bu durumda iki sairin de içerik ve biçimsel açıdan bu
halkçı bir öz taşıyan şifri güldürerek düşündüren bu
fikralarla örtüşür.
Pertev Naili Boratav, "Bektaşi Dedikleri" kitabına
yazdığı "Bektaşi ve Bektaşi Fikraları Üzerine Birkaç
Söz" başlıklı önsözde şunları söylüyor:
"Bektaşının Tann ile O'nun buyrukları ile uğraşmasını
sonuçlayan düşünce niteliklerini yukarıda açıklamaya çalış-
tık. Ama Bektaşi fikralarında çoğu zaman dini konular bil-
vesleden başka bir şey değildir. Fikraların birçok örnek-
lerinde asil meramı, insanlığın dünyalık derinliği orta-
dokümanlık, tenkitler, yerğiler elle tutulur, gözle görünür
deflere yönelmiştir."
Fikraların şifrelerinin gerçekçi tavırlarına uygun düştü-
ğünü Pertev Naili'nin bu yorumunda açıkça görülebiliyor.
Bektaşi fikralarının bir başka özelliği de Nasrettin Hoca fikra-
larında olduğu gibi yer geldiğinde, başkaları gibi kendi kusu-
larını, yanlışlıklarını eleştirebilmesidir. Bu bakımdan Bektaşi
fikralarından günümüze açısından da dersler çıkarılabilir. Be-

"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X

"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X

"Dine dünya işlerini birbirine karıştıranlar, Tann'ın iş-
lerini sık sık karıştıranlar, onunla insan arasına girerek hem
onu hem de insanları durmadan taciz edenlerin Bektaşi den-
alacakları pek çok dersler var. Ve Bektaşi, günümüzde de
düşünce özgürlüğüne susamış ve türlü bağnazlıkların baskı-
sından bunalmış olanlara tatlı hikayelerin getirdiğinden gi-
lümser ve iyimser yüzüyle seslenmektedir."
Anlaşılan Bektaşi fikralarının dinsel ya da toplumsal
baskılar karşısında uyan niteliğindeki tepkisi dün olduğu
gibi bugün de geçerli. Hem de fazlasıyla.

Metin Eloglu, Yeni a değışimin Ekim 1972 tarihli sayı-
sında "Şifrimiz ve Mizah" konulu değışiminde mizahın kendi
şifrindeki payını anlatırken sonra Bektaşi fikralarına getti-
riyor sözü:
"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X

"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X

"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X

"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X

"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X

"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X

"Bektaşi fikralarını 'manzum'laştıran şifri yönte-
minden ayrı bir çizgi seçmedim; istesem de beceremez-
dim gibime geliyor. Ne ki onları 'şifri' olarak adlandırmak da doğru değil;
düz yazıya yinelenmiş ilginç fikraların ilk kez değişik bir biçimde, şifre yatkin
bir dile, biçime sunulmuş. Kimi ozanlarımızca yıllardır yapılan La Fontaine,
Nasrettin Hoca öykülerini gibisine. Ayrıca şunu da ekleyeyim: Bektaşilerin seçer-
ken, yeğlerken; o fikralardaki kaçamaklız kişilik somutluğu özdeksel inançlar,
tükürdükünü yalamamak onuru, dilinçli 'esprit' sarverdi beni."
Sonuç olarak Oğuz Tansel ile Metin Eloglu'nun şifrelerindeki halkçı düşün-
ceyle toplumsal gerçekçi görüş hem biçim, hem öz olarak "Bektaşi Dedikleri"
kitabındaki şifreli fikralarda yansıması buluyor diyebiliriz. X